

Identifying the Mechanisms of Constructing Immigrant 'Other' in Iran: A Thematic Analysis Approach

Sahar Alizadeh Niri

Ph.D. Student, Department of Educational Sciences, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran

Alireza Sadeghi *

Associate Professor, Department of Curriculum Studies, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Yousef Adib

Professor, Department of Curriculum Studies, Tabriz University, Tabriz, Iran

Mostafa Ghaderi

Associate Professor, Department of Curriculum Studies, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Introduction

The Islamic Republic of Iran is one of the largest countries that accommodates Afghan immigrants. However, the Iranian government lacks a unified and national policy towards accommodating immigrants. Initially, the government pursued an open-door policy towards immigration, but after a decade it shifted its stance towards

- This article is taken from the doctoral dissertation of Curriculum Planning, Department of Educational Sciences, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz Branch.

* Corresponding Author: Sadeghi@atu.ac.ir

How to Cite: Alizadeh Niri, S, Sadeghi, A, Adib, Y, Ghaderi, M, (2023), "Identifying the Mechanisms of Constructing Immigrant 'Other' in Iran: A Thematic Analysis Approach", *Political Strategic Studies*, 12(46), 269-297.

doi: [10.22054/QPSS.2023.72031.3178](https://doi.org/10.22054/QPSS.2023.72031.3178).

limitations, repatriation, and even deportation of immigrants. It appeared as if the government was identifying individuals who should be removed from Iran. It would be beneficial to integrate ideas and resources from a variety of academic disciplines and fields of study to gain a deeper insight into the broader dynamics of how immigrant groups are perceived as *others* in Iran. By concentrating on this level of analysis, policymakers can better comprehend how the overarching social structures and phenomena impact individual attitudes and identities. Likewise, this approach allows for an understanding of how people's attitudes and identities, in turn, affect social structures. In this respect, the primary question of the present study is: What mechanisms are at play in the process of labeling immigrants as *others*, according to the Iranian political science experts and political sociologists?

Literature Review

In general, when discussing the dynamics between immigrants (referred to as newcomers) and the host population (the dominant group), the concept of *other* is commonly employed, specifically in reference to newcomers. The presence of a national identity implies the existence of other groups, nations, or individuals that are not part of the host group, prompting group members to emphasize their distinctiveness.

The specific concept of nation–state leads to the formulation of specific immigration policies and strategies for integrating minority groups within host societies. Based on this assumption, several major integration models have been proposed. First, the model of assimilation, which does not grant special rights to minorities, primarily intends to fully integrate all immigrants into the society and foster the development of a homogeneous society.

The second is a pluralistic model known as multiculturalism, which operates on the premise that successful integration is ensured if the public tolerates the plural identities of minorities and immigrants and recognizes their unique needs.

This model manifests itself in two primary forms. In the United States, cultural diversity and ethnic communities are officially recognized, but the government does not actively play a role in enforcing social justice or supporting the preservation of ethnic cultures.

The second variant of multiculturalism is a matter of public policy, in which efforts are made to promote integration and eliminate the barriers that immigrants might encounter in the host societies, thereby erasing the *otherness* they may experience. The third model is the differentiation approach, which is distinct from integration and instead emphasizes the differences between the native population and immigrants. The primary objective of this model is not to facilitate the integration of future immigrants into the host society but rather to isolate them. The differentiation model perceives immigrants as foreign and temporary components of society, rather than as a permanent and inseparable part.

According to this model, minorities may face poor employment conditions, low income, and high poverty rates. Such conditions can result in densely populated, low-income areas and increased residential segregation. In this context, the presence of isolated and marginalized communities is seen as evidence of a lack of integration that poses a threat to the target society.

Materials and Methods

The study used a qualitative approach and thematic analysis. The target population of the study comprised professors of sociology and

political science at four universities in Tehran, namely the University of Tehran, Allameh Tabataba'i University, Kharazmi University, and the Institute for Humanities and Cultural Studies. The purposive sampling was used to select the participants who had authored a book, article, or research project. Data collection was conducted through semi-structured interviews, involving ten professors to address the research question. The interviews continued until data saturation was reached. After conducting seven interviews, data repletion became apparent, but an additional three participants were interviewed to ensure data saturation. The collected interview data was manually analyzed following Braun and Clarke's thematic analysis method in three key steps: 1) Generating and categorizing similar codes, 2) identifying sub-themes, and 3) Identifying main themes. Feedback from the respondents was sought to validate the research quality. Furthermore, to avoid misinterpretation, an independent reviewer was asked to evaluate the codes derived from the data.

Results and Discussion

The data gathered from the interviews revealed various *othering* mechanisms. These encompassed the main themes of economic, cultural, and legal mechanisms. The economic mechanisms included the sub-theme of the exploitation of migrant labor force. The cultural mechanisms included social stigma, cultural stigma, and the neglect of immigrants' cultural capital as sub-themes. Finally, the legal mechanisms were comprised of three sub-themes: the deprivation of bank card access, the denial of health insurance services, and the restriction of access to driving licenses.

Conclusion

According to the findings, one of the primary mechanisms for categorizing immigrants as *others* is the exploitation of migrant labor

force, which is a component of the economic mechanisms. It appears that the vulnerability of the migrant labor force is deeply rooted in the long-term changes in Iran's political economy. These changes have gradually resulted in the weakening of government support for the immigrant working class on one hand, and the normalization of using cheap labor to meet the needs of employers as a legitimate goal of neoliberal capitalist development, on the other hand.

The cultural mechanisms of *othering* involved criminalizing immigrants through the use of social stigmas. Immigrants are frequently portrayed and blamed as the cause of increased crime and order-related challenges in the cities. Furthermore, immigrants are sometimes perceived as threats to national security.

Another mechanism used to label immigrants as *others* is portraying them as inferior through the cultural stigma often referred to as *Hazareh*. Given the fact the residents of Hazareh have endured centuries of persecution by various Afghan groups due to their ethnicity and religion, this kind of labeling further subjects them to the double *otherness*. Neglecting immigrants' cultural capital constitutes another mechanism for cultural alienation. Neglecting the cultural capital leads to the disregard of other forms of capital, such as economic and symbolic capital, ultimately hindering the integration of immigrants into the host society.

The interviewees expressed the belief that various aspects of the law contribute to the alienation of immigrants. Since most Afghan immigrants are seeking better economic opportunities in Iran, financial services play a significant role in achieving their goal during their stay in Iran. However, their legal status has led to the exclusion of many immigrants from the formal, mainstream financial sector. Consequently, they are compelled to turn to alternative services offered in the informal sector. Moreover, due to their restricted legal status, most immigrants are unable to access any insurance services.

In general, the prevailing cultural climate in Iran, coupled with legal constraints and the shortcomings in policy formulation, has contributed to the immigrant *other* and hindered the integration of immigrants into Iranian society.

Keywords: Immigrant Other, Immigration, Integration, Thematic Analysis

کشف و یافتن سازوکارهای ساخت «دیگری» مهاجر در ایران با تحلیل مضمون

- دانشجوی دکتری، گروه علوم تربیتی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز،
ایران سحر علیزاده نیری
- دانشیار گروه مطالعات برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران علیرضا صادقی*
- استاد گروه مطالعات برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران یوسف ادیب
- دانشیار گروه مطالعات برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران مصطفی قادری

چکیده

دیگری مهاجر در دهه‌های اخیر چنان در گفتمان‌های سیاسی رایج بوده که در جامعه و فرهنگ عامه نیز تأثیر گذاشته است. لذا هدف از این پژوهش، کشف و یافتن سازوکارهای ساخت «دیگری» مهاجر در ایران می‌باشد. دانستن این سازوکارها نه تنها روند ادغام مهاجران بلکه حفظ نظم و امنیت اجتماعی و موفقیت‌های سیاست مهاجرتی آینده ایران را نیز تعیین می‌کند. رویکرد این پژوهش، کیفی و از نوع روش تحلیل مضمون می‌باشد. میدان پژوهش، اساتید جامعه‌شناسی و علوم سیاسی دانشگاه‌های شهر تهران هستند که با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند و رسیدن به اشباع داده‌ها، تعداد ۱۰ نفر انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود. برای تعیین قابلیت اعتماد مصاحبه‌ها از راهبردهایی چون بازبینی توسط شرکت کنندگان و یک داور ناظر استفاده شد. تحلیل داده‌ها نیز بر اساس تحلیل مضمون براون و کلارک صورت گرفت. نتایج در سه مضمون اصلی شامل سازوکار اقتصادی، فرهنگی، قانونی و چندین مضمون فرعی استخراج گردید. بطور کلی نتایج نشان داد که مهاجران در نظام سیاست‌گذاری عمومی کمتر لحاظ شده‌اند و مسائل آنها به خوبی شناسایی نشده است. لذا نظام تصمیم‌گیری جامعه نیازمند نظارت بهتر بر فرآیندهای مهاجرت، ادغام و اثربخشی بیشتر سیاست‌ها برای مشارکت مهاجران می‌باشد. ادغام موفق مهاجران نه تنها به نشاط اقتصادی، سلامت مدنی و سیاسی کشور کمک می‌کند بلکه مهاجران تنوع جدیدی به موزاییک فرهنگی کشور اضافه می‌کنند.

واژگان کلیدی: «دیگری» مهاجر، مهاجرت، ادغام، تحلیل مضمون.

- این مقاله مستخرج از رساله دکتری برنامه‌ریزی درسی، گروه علوم تربیتی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز می‌باشد.

* نویسنده مسئول: Sadeghi@atu.ac.ir

مقدمه

مهاجرت و مسائل مربوط به مهاجران از ویژگی‌های قرن بیست و یکم است. جمهوری اسلامی ایران یکی از بزرگترین کشورهای میزبان جمعیت مهاجر افغانستانی است. با این حال فاقد یک سیاست ملی و منسجم برای ادغام مهاجران است. دولت ایران ابتدا سیاست مهاجرت درهای باز را در پیش گرفت؛ اما پس از یک دهه مسیر خود را تغییر داد و به محدودیت، عودت و اخراج روی آورد. حضور تعداد قابل توجهی از مهاجران افغانستانی در ایران به اواخر قرن نوزدهم باز می‌گردد؛ اما ورود آنها به ایران به صورت دسته جمعی نتیجه تهاجم شوروی به افغانستان در سال ۱۹۷۹ بود. افغانستانی‌هایی که از ارتش متجاوز شوروی گریختند به عنوان خویشاوندان مسلمان مورد استقبال قرار گرفتند و عملاً اقامت نامحدود در ایران به آنها اعطا شد.

ایران، سیاست درهای باز را در حالی دنبال کرد که کشور درگیر یک جنگ ویرانگر و بدون کمک مالی سایر کشورها و سازمان‌ها بود؛ اما چرا یک کشور تحت چنین شرایطی سیاست درهای باز را اتخاذ کرد را می‌توان از سخنان امام خمینی (ره) اتخاذ کرد. ایشان در سخنرانی‌های خود از جمله سخنرانی برای سپاه پاسداران، به مخاطبانش توصیه کرد که این وظیفه شرعی آنهاست که آغوش خود را بکشایند و نیازهای مهاجران افغانستانی را تأمین کنند. اگرچه این امر با میهمان‌نوازی اسلامی مرتبط بود؛ اما ماهیت سیاسی داشت؛ هدف برهم زدن نظم بین‌المللی مسلط از طریق گسترش صدور انقلاب و بازتعریف ایران به عنوان موجودیتی با مرزهای باز بود که نشان‌دهنده منافع ایران و همه مسلمانان مظلوم جهان باشد (Siavoshi, 2022: 3). در این دوره که مصادف با انقلاب اسلامی ایران بود، افغانستانی‌ها به عنوان مهاجر مذهبی واجد شرایط اقامت در مرزهای ایران بودند.

با این حال پس از سال ۱۹۹۲، ایران به تدریج راهبردهایی را برای محدود کردن تعداد مهاجران جدید در مرزهای خود بکار گرفت (Naseh, Potocky, Stuart & Pezeshk, 2018: 1). در چنین شرایطی مهاجران افغانستانی از مهاجر مذهبی به دیگری مهاجر و به عنوان چیزی که باید از بدنه ملی حذف شود، تبدیل شد. علارغم اینکه مهاجرت و مسائل مربوط به ادغام مهاجران در دو دهه گذشته به موضوعات سیاسی بسیار مهم در اروپا تبدیل شده است. توسعه انواع سیاست‌های مربوط به رفاه، بازار کار و سیاست‌های

فرهنگی در ترکیب با قوانین شهروندی، مجموعه‌ای از رویکردهای سیاست اروپایی را برای ادغام مهاجران ایجاد کرده‌اند (Givens, 2007: 67-68).

ایران از یک طرف فاقد یک سیاست ملی و منسجم برای ادغام مهاجران است. از طرف دیگر مهاجرت به عنوان یک پدیده اجتماعی نسبتاً نوظهور و در نتیجه یک موضوع سیاسی هنوز در کشور ما ناشناخته باقی مانده است. اگرچه جامعه‌شناسان مدت‌هاست درباره این موضوعات نوشته‌اند؛ اما جامعه‌شناسان سیاسی در ادبیات جامعه‌شناسی جایگاه بالایی ندارند. علاوه بر آن علوم سیاسی صدای مهمی برای افزودن به بحث‌ها دارد. بنابراین برای به دست آوردن درک بهتر از فرآیندهای دیگری به طور کلی و به ویژه در مورد اینکه چگونه گروه‌های مهاجر به عنوان "دیگری" در بستر ایران علامت‌گذاری و به تصویر کشیده می‌شوند، ادغام افکار و مراجع از چندین گفتمان دانشگاهی و زمینه‌های تحقیقاتی مفید است. با تمرکز بر این سطح از تحلیل، سیاست‌گذاران می‌توانند به دنبال درک چگونگی تأثیر ساختارهای کلان و رویدادهای یک جامعه بر نگرش‌ها و هویت‌های فردی باشند و بطور مشابه چگونگی نگرش‌ها و هویت افراد ممکن است بر ساختارها و پدیده‌های اجتماعی تأثیر بگذارد. بنابراین پرسش اصلی پژوهش این است که سازوکارهای ساخت «دیگری» مهاجر از دیدگاه متخصصان علوم سیاسی و جامعه‌شناسان سیاسی در ایران کدام است؟

مرور پیشینه‌های پژوهش

از ویژگی‌های بارز جمعیت مهاجران ساکن ایران این است که علی‌رغم حضور چهل ساله در ایران، همچنان به عنوان غریبه‌هایی در خانه برادر، اتباع بیگانه، خارجی و اضافه بار تلقی می‌شوند. این احساس غریبگی چالش مضاعفی برای نسل دوم و سوم مهاجران افغانستانی ساکن ایران است چرا که ساختارهای رسمی و غیررسمی جامعه میزبان مهاجران را در وضعیت موقتی و مبهم "افغانستانی‌تبارهای ساکن ایران" نگه داشته، از حالت اصیل بودن خارج ساخته و به موقعیت دیگری وارد می‌کند و لذا در هر دو سرزمین مهمان‌های ناخوانده محسوب می‌گردند و فرصت بهره‌برداری از سرمایه انسانی این جمعیت از بین می‌رود (سعیدی، ۱۳۹۹: ۱۵۲-۱۵۳).

مطالعات گفتمانی - تحلیلی در مورد موضوع مهاجرت و ادغام نشان می‌دهد که تعریف «چه کسی متعلق به «ما» است و چه کسی نیست. چه چیزی به نفع «ما» است و چه چیزی نیست. از چه چیزی باید ترسید و از چه چیزی نباید. مقصر کیست و غیره. گروه‌های درون جامعه را به اتخاذ موضع خصمانه نسبت به یکدیگر سوق می‌دهد (Wodak, 2015: 32). برای به دست آوردن درک درستی از دیگری، توصیفی کلی و در عین حال مختصر از این مفهوم مورد نیاز است.

موضوع «دیگری» در علوم اجتماعی و به‌ویژه در جامعه‌شناسی در آثار نویسندگان برجسته‌ای همچون گئورگ زیمل، ویلیام جی سامنر، رابرت پارک، امری بوگاردوس، رابرت مرتون، آلفرد شوترز مطرح شده است. اخیراً موضوع «دیگری» اغلب در بحث‌های ایدئولوژیک جانبدارانه درباره طرد و تبعیض مورد استفاده قرار می‌گیرد. دیگری بودن نشانگر تفاوت‌های فرهنگی است که به موجب آن گروه مسلط با بازنمایی ایدئولوژیک، دیگری را در انحصار خود در می‌آورد (Preston & Perez, 2006: 48). مادرید (Madrid, 1998: 23) ادعا می‌کند «دیگری» بودن، آگاهی از متفاوت بودن است. "دیگری" بودن باعث می‌شود فرد احساس متفاوت بودن، طرد شدن، بسته بودن، خارج از بازی، خارج از دایره، خارج از مجموعه یا احساس محرومیت و حتی تحقیر کند. در واقع، دیگری بودن می‌تواند تقریباً بر هر جنبه‌ای از زندگی یک فرد تأثیر بگذارد. اگر کسی دیگری باشد، ناگزیر به صورت یک‌بعدی درک می‌شود؛ به صورت کلیشه‌ای دیده خواهد شد و در نهایت با مجموعه‌های ذهنی که ممکن است ارتباط چندانی با واقعیت‌های موجود نداشته باشند، تعریف می‌شود. دیگری بودن جنبه تاریک‌تری نیز دارد. بی‌اعتمادی و سوءظن، احساس اضطراب، عصبانیت، دلهره و حتی ترس از پیامدهای دیگربودگی است (Udah, 2018: 6-7). به‌عنوان یک قاعده، مفهوم «دیگری» در بحث درباره روابط بین مهاجران (تازه‌واردان) و میزبانان (به‌عنوان گروه غالب) به‌طور دقیق‌تر در مورد ساخت تازه‌وارد به‌عنوان «دیگری» پذیرفته شده است (Romaniszyn, 2018: 12).

تریاندافیلیدو (Triandafyllidou, 1999: 66) بیان می‌کند که هویت ملی «پیش‌فرض وجود دیگران، ملت‌ها یا افراد دیگر است که به درون گروه تعلق ندارند و

گروه درون‌گروهی می‌خواهد خود را از آنها متمایز کند تا بر متمایز بودن و منحصر به فرد بودن خود تأکید کند. درک متفاوت از دولت ملت، رویکردهای سیاسی متفاوتی را نسبت به مهاجرت و ادغام اقلیت‌ها در جوامع کشورهای میزبان مطرح می‌کند. بر اساس این فرض می‌توان چندین مدل ادغام اساسی را شناسایی کرد. جدیدترین تئوری‌ها در مورد این مساله توسط استفن کستلر ارائه شده است. اولین مورد، مدل همسان‌سازی است که هیچ حقوق خاصی را برای اقلیت‌ها قائل نیست. هدف اصلی این رویکرد جذب تمامی مهاجران در جامعه و ایجاد جامعه‌ای همگن است. این بدان معناست که همه مهاجران باید فرهنگ، زبان و تاریخ کشور میزبان را بپذیرند. هویت گروهی خاصی بجز هویت غالب وجود ندارد. همه هویت‌های اقلیت باید فقط حالت خصوصی داشته باشند و در فضای عمومی ناپدید شوند.

امروزه از میان کشورهای بسیار توسعه یافته مهاجرت، فرانسه به مدل همسان‌سازی نزدیکتر است. مدل دوم ماهیتی تکثرگرا دارد که به آن چندفرهنگی‌گرایی می‌گویند. چنانچه ظاهر عمومی هویت اقلیت‌ها و مهاجران را تحمل می‌کند. همچنین نیازهای خاص اقلیت‌ها و مهاجران را در نظر می‌گیرد (Raffaj, 2016: 7). چندفرهنگی به این معناست که مهاجران باید بتوانند به‌عنوان یکسان در همه حوزه‌های جامعه شرکت کنند، بدون اینکه انتظار داشته باشند فرهنگ، مذهب و زبان خود را کنار بگذارند. این مدل به دو شکل اصلی وجود داشته است. در ایالات متحده، تنوع فرهنگی و وجود جوامع قومی به طور رسمی پذیرفته شده است؛ اما نقش دولت برای عدالت اجتماعی یا حمایت از حفظ فرهنگ‌های قومی دیده نمی‌شود. نوع دوم چندفرهنگی‌گرایی به‌عنوان یک سیاست عمومی است. در اینجا چندفرهنگی‌گرایی هم بر تمایل گروه اکثریت برای پذیرش تفاوت فرهنگی و هم به اقدام دولت برای تامین حقوق برابر برای اقلیت‌ها دلالت دارد.

چندفرهنگی‌گرایی از کانادا سرچشمه گرفته و بین دهه ۱۹۷۰ و ۱۹۹۰ در استرالیا، بریتانیا، هلند و سوئد به اشکال مختلف مطرح شده است (Castles, 2009: 57). به نوبه خود، چنین سیاستی نه تنها ادغام را تسهیل می‌کند بلکه مرزهای «دیگری» را که مهاجران در جوامع میزبان با آن مواجه هستند، کاهش می‌دهد. سیاست مذکور ممکن است به تدریج شهروندان را به سمت تحمل بیشتر در برابر مهاجرت، اجتماعی کند تا مهاجران را به‌عنوان

یک مؤلفه مهم شهروندی ملی بشناسند (Kwon, 2018: vii). این سیاست تنوع را به گونه‌ای تایید می‌کند که مهاجرت را برای اعضای گروه مسلط کمتر تهدید می‌کند و اعضای گروه مسلط را قادر می‌سازد که "دیگری" را یکی از "ما" ببیند (Banting, Johnston, Kymlica & Soroka, 2006: 84).

مدل سوم مدل طرد متفاوت ذاتاً مدل ادغام نیست. با این حال، تفاوت بین جمعیت بومی و مهاجران را برجسته می‌کند. هدف اصلی آن ادغام مهاجران آینده در جامعه میزبان نیست بلکه جداسازی آنهاست. این مدل، مهاجران را عنصر خارجی و موقتی جامعه می‌داند، نه جزء دائمی و تفکیک‌ناپذیر آن (Raffaj, 2016: 7). اقلیت‌ها ممکن است وضعیت شغلی ضعیف، درآمد کم و نرخ بالای فقر داشته باشند. این به نوبه خود به الگوهای تمرکز در محله‌های کم‌درآمد و افزایش تفکیک مسکونی منجر می‌شود. سپس وجود جوامع مجزا و حاشیه‌ای به عنوان شاهدهی بر عدم ادغام در نظر گرفته می‌شود و این به نوبه خود به عنوان تهدیدی برای جامعه میزبان تلقی می‌شود. طرد متفاوت رویکرد غالب برای کارگران خارجی در بسیاری از کشورهای صنعتی جدید آسیا و خلیج فارس است (Castles, 2009: 58).

به نظر می‌رسد با توجه به اینکه ایران کشور مهاجرپذیری نیست از این رو سیاست کلان مهاجرتی در اولویت سیاستگذاران نبوده است و از طرفی جامعه ایرانی به راحتی سایر فرهنگ‌ها را در خود ادغام نمی‌کند؛ از این رو وضعیت افغانستانی‌های مقیم ایران را با توجه به مبانی نظری می‌توان حاشیه‌ای (طرد متفاوت) توصیف کرد (مقصودی، ۱۴۰۱: ۱۲۲). در اینجا به تعدادی از پژوهش‌هایی که موید این مساله است اشاره می‌گردد. صادقی و نظری (۱۳۹۵: ۴۳۷) در پژوهشی به مطالعه مشکلات نوجوانان افغانستانی در تعاملات روزمره و تأثیر این مشکلات و تنگناها بر شکل‌گیری تصور از خود و دیگری در آنها پرداخته است. یافته‌ها بیان می‌کند افراد مورد مطالعه در جریان تعاملات روزمره خود با ایرانیان مورد تحقیر و بی‌احترامی بوده‌اند و به آن‌ها برچسب زده شده است. کنشگران نیز از استراتژی فاصله‌گیری استفاده کرده‌اند و باعث شده است تا خود را افراد متفاوتی نسبت به ایرانیان بدانند؛ چراکه از سوی ایرانیان افرادی متفاوت و به‌عنوان دیگری تعریف شده‌اند. بشیر و کشانی (۱۳۹۸: ۹) به بررسی جامعه‌شناختی رویکرد مهاجران افغانی در ارتباطات میان

فرهنگی بر مبنای نظریه هم‌فرهنگی پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد نسل سوم مهاجران افغانی برخلاف نسل‌های گذشته که به طور سنتی رویکرد سازش را انتخاب می‌کردند از روش‌های انطباقی و گاه به صورت محدودتری روش جداسازی را انتخاب می‌کنند. فرزادمنش و بشیر (۱۴۰۱: ۸) به گونه‌شناسی ادغام هویتی اقوام افغانستانی در جمهوری اسلامی ایران پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که بخش‌هایی از هویت هر کدام از اقوام هزاره، تاجیک و پشتون که قابل انطباق با فرهنگ ایرانیان نیستند طرد می‌شوند. داشتن چهره متفاوت، اهل تسنن بودن و زبان پشتون ویژگی‌هایی هستند که موجب می‌شوند مهاجران، خود را دیگری و بیگانه در نظر گرفته و راهبرد جدایی یا حاشیه‌نشینی را برگزینند.

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش از روش کیفی تحلیل مضمون (Thematic Analysis) بهره برده شد. استفاده از روش تحلیل مضمون زمانی ضرورت پیدا می‌کند که اطلاعات اندکی در مورد پدیده مورد مطالعه وجود داشته باشد یا در مطالعات انجام شده در ارتباط با موضوع مورد نظر، فقدان یک چارچوب نظری که بطور جامع به تبیین موضوع بپردازد مشهود باشد (Braun & Clark, 2006: 81).

میدان این پژوهش، اساتید جامعه‌شناسی و علوم سیاسی دانشگاه‌های شهر تهران شامل دانشگاه تهران، علامه طباطبائی، خوارزمی و پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی بودند که به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. ملاک‌های ورود عبارت بودند از: تألیف یک کتاب، مقاله یا طرح پژوهشی. برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد. تعداد نمونه‌ها تا دستیابی به اشباع داده‌ها ادامه یافت. برای رسیدن به هدف پژوهش با ۱۰ نفر مصاحبه شد و مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع ادامه یافت. پس از انجام هفت مصاحبه، داده‌های بدست آمده تکراری شد؛ اما برای اطمینان از رخداد اشباع در مطالعه با سه نفر دیگر هم مصاحبه صورت پذیرفت که هیچ داده جدیدی بدست نیامد. مدت زمان انجام هر مصاحبه، ۳۰ تا ۵۰ دقیقه بود. پس از اتمام مصاحبه‌ها، فایل‌های صوتی به صورت متن پیاده‌سازی شد. در مرحله پیاده‌سازی، برای رعایت اصول اخلاقی و محرمانه بودن اطلاعات از کد برای همه شرکت‌کنندگان استفاده شده است.

مصاحبه‌ها با استفاده روش تحلیل مضمون به شیوه براون و کلارک در سه گام به صورت دستی تحلیل شدند: ۱- تولید و گروه‌بندی کدهای مشابه، ۲- شناسایی مضامین فرعی، ۳- شناسایی مضامین اصلی (Braun & Clark, 2006). برای ارزیابی و اعتبارسنجی کیفیت تحقیق، از فرایند ارزیابی بوسیله دریافت بازخورد از پاسخ‌دهندگان استفاده گردید. بدین صورت که نتایج در اختیار شرکت کنندگان قرار گرفت و از آنها خواسته شد تا درباره میزان همخوانی و تناسب میان تفاسیر محقق و تجارب خود اظهار نظر نمایند. علاوه بر این برای دوری از تفاسیر نادرست، از یک داور نظاره‌گر خواسته شد کدهای اختصاص یافته به داده‌ها را ارزیابی کند. با توجه به حجم زیاد مطالب به نمونه‌ای از کدگذاری طبق جدول ۱ به شرح زیر پرداخته شده است:

جدول ۱. کدگذاری مضمون سازوکار اقتصادی

شناسایی مضامین اصلی	شناسایی مضامین فرعی	تولید و گروه‌بندی کدهای مشابه	مصادیق
		بکارگیری مهاجران در شغل‌های پست	مهاجران مجبور هستن در پایین‌ترین سطوح در کارهای خدماتی از حفر چاه یا کارهای کوره و اینا کار کنن (کد ۱).
سازوکار اقتصادی	استثمار نیروی کار مهاجر	اشتغال در مشاغل کم‌دستمزد	دستمزد پرداختی به مهاجران پایین‌تر از پرداختی هست که در همان کار مشابه به کارگران ایرانی میدن (کد ۲).
		نادیده گرفته شدن بهداشت و ایمنی شغلی	جمع‌آوری زباله‌ها یکی از مشاغلی هست که مهاجران درش مشغول هستن و سلامت و ایمنی اونا به دلیل ماهیت غیررسمی کارشون در حال وخامت هستش (کد ۸).

یافته‌ها

از مشارکت کنندگان خواسته شد تا در مورد سازوکارهایی که منجر به دیگربودگی مهاجران افغانستانی می‌شود، اظهار نظر کنند. در این بخش تصویری کلی از کدهای کشف

شده ارائه و هر یک از مضامین اصلی به تفکیک توضیح داده شده است. پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان شامل سه مضمون اصلی سازوکار اقتصادی، فرهنگی و قانونی به همراه مضامین فرعی طبق جدول ۲ به شرح زیر می‌باشد:

جدول ۲. مضامین اصلی و فرعی سازوکارهای ساخت دیگری مهاجر

محور	مضامین اصلی	مضامین فرعی	واحد‌های معنایی
سازوکارهای ساخت دیگری مهاجر	سازوکار اقتصادی	استثمار نیروی کار مهاجر	بکارگیری مهاجران در شغل‌های پست- اشتغال با دستمزد کمتر- نادیده گرفته شدن استانداردهای ایمنی و بهداشت شغلی مهاجران
	سازوکار فرهنگی	انگ اجتماعی	برچسب قاچاقچی مواد مخدر - برچسب مجرم- برچسب متجاوز
		انگ فرهنگی	استفاده از واژه "افغانی" به مثابه برچسب- استفاده از واژه "هزاره" به مثابه برچسب
		نادیده گرفتن سرمایه فرهنگی مهاجران	عدم استفاده از خدمات و ظرفیت‌های فرهنگی و علمی مهاجران - تصویرسازی از همه مهاجران به مثابه کارگر
	سازوکار قانونی	محرومیت از کارت بانکی	محرومیت مهاجران غیرقانونی از داشتن کارت بانکی برای خرید مایحتاج- اجبار به قرض گرفتن کارت بانکی از دیگران
		محرومیت از خدمات بیمه درمانی	عدم پوشش بیمه درمانی مهاجران غیرقانونی- تحمیل هزینه سنگین درمان به مهاجران- تبعیض در دسترسی به خدمات بهداشتی
		محدودیت دسترسی به مجوز رانندگی	ممنوعیت مهاجرین مجرد از گواهینامه رانندگی- ممنوعیت مهاجرین غیر معلول و بیمار از گواهینامه رانندگی- ممنوعیت حق استفاده از وسایل نقلیه شخصی

سازوکار اقتصادی

استثمار نیروی کار مهاجر

استثمار نیروی کار زمانی رخ می‌دهد که کارفرمایان با کارگران به گونه‌ای رفتار کنند که باعث ایجاد یا افزایش آسیب‌های مادی به رفاه اقتصادی، اجتماعی، فیزیکی و عاطفی کارگر مهاجر شود. افغانستانی‌ها در ایران بخشی از نیروی کار مهاجر هستند که به علت دلیل عدم امکان اشتغال در بازار کار رسمی، در مشاغل غیررسمی و به اصطلاح سطح پایین بکار گرفته می‌شوند. در چنین شرایطی کارفرمایان با دستان بازتری می‌توانند دستمزدها را پایین نگه داشته و حقوق ایمنی و بهداشت شغلی مهاجران را نادیده بگیرند. به این ترتیب مهاجران در برابر استثمار شغلی قابل توجه آسیب‌پذیر می‌شوند.

مشارکت‌کننده (۱) در این زمینه می‌گوید: «یکسری از شهروندان افغانستانی زمانی وارد کشورمون شدن که واقعا تحت فشار بودن به لحاظ اقتصادی و همین الان مجبور هستن در پایین‌ترین سطوح در کارهای خدماتی از کارهای بنایی بگیر تا حفر چاه و چوپانی و یا کارهای کوره و اینا کار کنن. میخام بگم که مهاجران چه قانونی و چه غیرقانونی بخش مهمی از نیروی کار ما هستن اما هیشکی کار و مشارکت اونارو در تولید ثروت ملی به رسمیت نمی‌شناسه».

مشارکت‌کننده (۲) معتقد است: «دستمزد پرداختی به مهاجران پایین‌تر از پرداختی هست که در همان کار مشابه به کارگران ایرانی میدن. کارگران غیرقانونی اغلب از شکایت از دستمزدهای کمشون می‌ترسن. به خاطر اینکه کارفرما از نظر قانونی در ایران دستش بازه و می‌تونه با انجام اقداماتی باعث اخراج اینا بشه». مشارکت‌کننده (۸) می‌گوید: «جمع‌آوری زباله‌ها یکی از کشنده‌ترین و کثیف‌ترین مشاغلی هست که مهاجران درش مشغول هستن و سلامت و ایمنی اونو به دلیل ماهیت غیررسمی کارشون در حال وخامت هستش. چون هیچ کدومشون آموزشی ایمنی و بهداشت حرفه‌ای ندیدن و کارفرماها هیچ احساس مسئولیتی نمی‌کنن».

سازوکار فرهنگی

الف- انگ اجتماعی

یکی از سازوکارهای دیگری سازی مهاجر، انگ اجتماعی است. گافمن انگ را «وضعیت فردی که از پذیرش کامل اجتماعی محروم است» تعریف کرد (Goffman, 1963: 9). انگ به عنوان برچسب گذاری، کلیشه سازی، جدایی، از دست دادن موقعیت و تبعیض تعریف می شود که در موقعیت هایی رخ می دهد که در آن تفاوت های قدرت برجسته است. با این تعریف، مهاجران به دلیل اینکه دائماً به آنها برچسب «خارجی» یا «بیگانه» زده می شود و به عنوان مجرم یا غیرقانونی شناخته می شوند، انگ را تجربه می کنند (Morey, 2018: 460-461).

مشارکت کننده (۳) در این زمینه می گوید: «به نظر من موقعیت ضعیفی که برای مهاجران افغانستانی تعریف می کنند به دولت این اجازه رو می دهد از تفاوتی که بین خارجی و داخلی و مجاز و غیرمجاز استفاده می کند مصایب و ناکارآمدی ها رو فرافکنی کنه بندازه گردن اینا و با رجوع کردن به یکی دو مورد از جرم هایی که صورت گرفته کل این جمعیت رو مقصر و گناهکار معرفی می کنن. یک احساس هست که دائماً ج.ا تولیدش می کنه و اون اینه که افغانستانی مجرمه، وارد کننده مواد مخدره. البته در این شکی نیست که ممکنه تعدادی از مهاجران مرتکب کار خلاف قانون شده باشن و میشن ولی جرم یک عمل شخصیه و متهم باید بعد از تثبیت جرم مجازات بشه نه اینکه صرفاً به خاطر یک عده یا یک اتهام همه افغانستانی های ایرانی مورد اتهام و توهین تحقیر و برخورد کاملاً دور از کرامت انسانی قرار بگیرن».

مشارکت کننده (۴) می گوید: «این تصور و نگاه منفی در جامعه وجود داره که مهاجران غیرقانونی چون شناسایی نمیشن مرتکب جرم میشن. این تصور از بیخ اشتباهه. در کشورمون ما روزانه چقد شاهد جرم هستیم آیا اینا شناسنامه ندارن و شناسایی نشدن. به جرات میگم که هیچ کدوم از این افغانستانی ها برای جرم و جنایت به اینجا نیومدن. اگه میخواستن جرم کنن که زمینه تو کشور خودشون بیشتر فراهم بود. البته من جرم و جنایت موردی اینارو انکار نمی کنم؛

اما تعمیم جرم به تمام این مهاجران رو اشتباه میدونم. ریشه جرم به فرهنگ و نژاد افغانستانی‌ها برنمیگرده بلکه به نظرم فقر و تنگدستی و تبعیض علت جرمشون هست». مشارکت کننده (۸) می‌گوید: «با اینکه از عراق و کشورهای دیگر همسایه هم افرادی مقیم ایران هستن اما رسانه‌ها فقط افغانستانی‌ها رو سوژه هدف خودشون قرار دادن و با بزرگنمایی جرایم اونا از طریق اخبار ترس رو در دل ایرانیان راه انداختن. ناخودآگاه در ذهنیت ایرانی این تصویر بد شکل می‌گیره که افغانستانی‌ها متجاوز به عنف و قتل و اینا هستن. در حالی که اینا از هیچ امکانی برای معرفی صحیح خود به مردم ایران برخوردار نیستن».

ب- انگ فرهنگی

انگ‌زنی جنبه فرهنگی نیز دارد، از نظر «آلوده شدن فرهنگی» به فرهنگ‌های بیگانه (Khosravi, 2017: 2). در این میان مهاجرین افغانستانی با نامیده شدن بعنوان هزاره به خاطر ظاهر فیزیکی خود مورد انگ، آزار و اذیت و تمسخر قرار می‌گیرند. چنین امری باعث جداسازی مهاجران از جامعه اکثریت شده و به آنان موقعیت کمتری نسبت به ایرانیان می‌دهد.

مشارکت کننده (۴) در این زمینه می‌گوید: «تصویری که از یه افغانستانی به ذهنمون خطور میکنه چهره یه «هزاره» هست. مشخصات فیزیکی که با وضعیت محروم اونا در ایران پیوند خورده و استیگما عمیقا در آن ریشه دوانده. به همین دلیل همواره بار داغ ننگ در مورد واژه «افغانی» متوجه هزاره هستش. هزاره‌ها با ویژگی‌های مغولی (آسیایی) متمایز میشن. این ویژگی‌ها شامل صورت‌های پهن، گونه‌های بلند و برجسته، چشم‌های کج و ریش کم پشته. با این حال مانند تمام گروه‌های قومی، ظاهر فیزیکی به تنهایی همیشه یک شاخص قطعی و دقیق از هویت قومی یک فرد نیست».

مشارکت کننده (۵) می‌گوید: «با توجه به نگاه غالبی که در ایران وجود داره و افغانستانی‌ها رو با چهره خاص هزاره میشناسن. و این درده که اطرافت رو که نگاه میکنی مبینی اذیتشون میکنن و با واژه‌ای به نام افغانی مواجه میشن. خود این افغانی بودن رو که حمل کنی یه نوع تو رو ازون جامعه‌ای که هستی پذیرا نبوده از خودت یک جوانی ساخته‌ای که با اون چیزی که در کشورت هست. برای یک جوان متفاوت ولی نمی‌تونی

به این شیوه ادامه بدی. چون همیشه بهت القا می کنند تو یک غریبه ای. یک بیگانه ای. تو به اینجا تعلق نداری و اون تنش همیشه با تو هست که خودت رو همیشه غریبه احساس کنی و این به شکل وحشتناکی میتونه آزار دهنده باشه».

مشارکت کننده (۷) می گوید: «هنگامی که برخی از ساکنان محلی توهین های نژادپرستانه را نسبت به هزاره ها منتشر می کنن و داستان های غیرواقعی را در مورد هزاره ها پخش می کنن، در تضاد سبک زندگی و ارزش های تصور شده هزاره ها با اکثریت ایرانیان عمل می کنن. این ساکنان محلی با استفاده از این توهین ها و داستان ها تلاش می کنن تا هزاره ها را از جامعه خودشون حذف کنن، به تفاوت ها اشاره کنن و خودشون رو برتر از هزاره ها بسازن. خیلی از مردم تو جامعه ما آگاهی ندارن که هزاره ها به خاطر شیعه بودن و آزار و اذیت طالبان از افغانستان خارج شدن و اومدن به ایران».

پ- نادیده گرفتن سرمایه فرهنگی مهاجران

یکی از عوامل مرتبط با دیگری سازی مهاجران، سرمایه فرهنگی است. همراه با سرمایه اقتصادی، اجتماعی و نمادین، سرمایه فرهنگی به عنوان منبع قدرت یا راهی برای گروه ها برای مسلط ماندن یا کسب موقعیت عمل می کند (Dumais, 2002: 46). سرمایه فرهنگی به دلیل داشتن ذخایر معنوی، علمی، ادبی حقوقی می تواند به افراد در جهت کسب منزلت کمک کرده و امکان تحرک طبقاتی را افزایش دهد و محرومیت از سرمایه فرهنگی فرد را در زندگی فردی و اجتماعی دچار مشکل کرده و امکان مشارکت فعالانه در جهت در جامعه و کسب منزلت اجتماعی را از وی بگیرد. چنانچه با افزایش میزان سرمایه فرهنگی میزان بیگانگی اجتماعی و فرهنگی فرد کاهش می یابد (علیمحمدی خانقاه و علیزاده اقدام، ۱۳۹۸: ۷۳). بنابراین نادیده گرفته شدن سرمایه فرهنگی مهاجران افغانستانی نقش مهمی در بیگانه سازی و دیگری انگاشتن آنها در جامعه ما داشته است.

مشارکت کننده (۱) در این زمینه می گوید: «پس از تسلط طالبان بر افغانستان، ما شاهد حضور تعداد زیادی از نیروهای فکری و نخبگان و استادان دانشگاه و نویسندگان مهاجر افغانستانی و اقشار فرهنگی به کشورمون بودیم؛ اما نبود سیاست مهاجرت موجب شده تا جامعه ما نتونه از خدمات و توان و ظرفیت های این قشر استفاده بکنه و در راستای منافع ملی از خدمات اونا برخوردار بشه». مشارکت کننده (۶) می گوید: «هیچ وقت شما نمی بینی

رسانه‌ها مومن به قشر علمی و فرهنگی و نخبه افغانستانی هم پردازن. تا دلتون بخاد دانشجوی مهاجر، شاعر و نویسنده درجه یک مهاجر افغانستانی از محمد کاظم کاظمی تا زهرا حسینی تا فضل الله قدسی و سید نادر احمدی داریم که در محافل ایران و افغانستان درخشیدن. در عرصه داستان و پژوهش‌های ادبی مثل جواد خاوری و علی پیام داریم. چقدر گروه موسیقی و فیلمسازی در داخل از همین مهاجرین داریم که مشغول فعالیت هستن». مشارکت کننده (۹) می‌گوید: «نسل دوم مهاجر نه تنها از لحاظ تحصیلی بلکه تغییرات هویتی نیز در اونا ایجاد شده و به دنبال این هستن و به دنبال این هستن در محیطی بدون تبعیض زندگی کنن. دانش آموزی میاد در تیم فوتبال یا جشنواره خوارزمی مدرسه قبول میشه اجازه رقابت در سطح کشوری داده نمیشه. المپیادهای علمی که جای خود رو داره. انگار یک ساحت مقدسی است که فقط متخصص ایرانی‌هاست. حتی به مخیله دانش‌آموز خطور نمیکنه که روزی نتونه در سطح کشوری در اون شرکت کنه».

سازوکار قانونی

الف - محرومیت از کارت بانکی

در حالی که همه موسسات از نیاز به خدمات انسانی اولیه برای مهاجران آگاه هستند، آنها با محدودیت‌های قانونی، مالی و سیاسی مواجه هستند که رویکردهای آنها را در ارائه چنین خدماتی محدود می‌کند (Cabell, 2007: 50). چنین محدودیتی بویژه زندگی روزمره مهاجران غیرقانونی را مختل می‌سازد. چنانچه مشارکت کننده (۲) می‌گوید: «از اونجایی که الان خرید نان فقط با کارت بانکی ممکنه، مهاجران بدون سند برای خرید دچار مشکل میشن و مجبورن کارت بانکی دیگران رو قرض بگیرن».

ب - محرومیت از خدمات بیمه درمانی

مهاجران افغانستانی یک گروه بالقوه در معرض خطر هستند. سیاست‌های ملی ایران مهاجران غیرقانونی را از دریافت مراقبت‌های بهداشتی مستثنی می‌کند. مکانیسمی که معمولاً برای حذف مهاجران غیرقانونی از مراقبت‌های بهداشتی ذکر شده است، قوانین محدود کننده دسترسی به بیمه بود.

مشارکت کننده (۴) می گوید: «تعداد زیادی از مهاجران فاقد مدرک افغانستانی در ایران حضور دارن. این گروه از مهاجران هیچ گونه پوشش بیمه‌ای برای مراجعه به پزشک یا بیمارستان ندارند. حتی در بیمارستان‌های دولتی نیز باید به اندازه بیمارستان‌های خصوصی هزینه پردازن. از اونجایی که هزینه درمان بسیار گران هست، گاهی اوقات توان پرداخت ندارن، بنابراین برای درمان مراجعه نمی‌کنن. صحت حق مسلم هر فرد است، عدالت در دسترسی به خدمات بهداشتی باید در میان مهاجران تضمین بشه».

مشارکت کننده (۱۰) می گوید: «نمیشه این واقعیت رو انکار کرد که وزارت بهداشت با محاسبات قانونی و مالی، مصلحت و منفعت رو در نادیده انگاری جمعیت مهاجر میبینه. با فقدان حمایت بیمه‌ای از مادران و کودکان مهاجر عملاً اونارو از خدمات سلامت محروم و به حال خود رها کرده. علاوه بر غیر انسانی بودن این کار و به خطر انداختن سلامت این جمعیت، بازتولید فقر و آسیب‌های مرتبط با اون رو در جامعه شاهدیم».

پ- محدودیت دسترسی به مجوز رانندگی

در حال حاضر در بسیاری از کشورها بدون توجه به وضعیت مهاجرت مجوز رانندگی ارائه می‌کنند یا در حال آماده شدن برای ارائه مجوز هستند. آمریکا یکی از اولین پیشگامان این حوزه سیاست بود. استدلال‌های مدافعانی را که دولت‌ها را بیشتر تحت فشار قرار دادند تا مجوزهای رانندگی را بطور گسترده‌تر در دسترس مهاجران غیرمجاز قرار دهند این است که ارائه گسترده‌تر مجوزها به ایالت‌ها اجازه می‌دهد تا اطمینان حاصل کنند که رانندگان بیشتری بیمه می‌شوند که به نوبه خود ایمنی ترافیک را بهبود می‌بخشد و هزینه بیمه خودرو را کاهش می‌دهد. آنها همچنین به این واقعیت اشاره کرده‌اند که گواهینامه‌های رانندگی نیز به عنوان اسناد هویتی عمل می‌کنند و تعامل بین مهاجران و سازمان‌های دولتی از جمله اجرای قانون را تسهیل می‌کنند (Ramakrishnan & Colbern, 2015: 4). حال آنکه وضعیت ایران نشان دهنده محدودیت دسترسی به مجوز رانندگی است.

مشارکت کننده (۳) در این زمینه می گوید: «بخشی از مهاجران که دارای پاسپورت دانشجویی و متاهل بودن گواهینامه‌دار شدن؛ اما بقیه افراد با مشکل مواجه‌اند. رفت و آمدها با وسیله نقلیه شخصی از نیازهای طبیعی و حق یک انسانه. واقعا نمیشه یک بخش از افراد را از حقوق اولیه محروم کرد و گفت که این افراد نباید قانوناً گواهینامه و حق استفاده از

وسیله نقلیه شخصی داشته باشن». مشارکت کننده (۷) می‌گوید: «داشتن گواهینامه رانندگی برای افغانستانی‌ها تبدیل به یک رویای دست نیافتنی شده. شرایط برای مهاجران دارای کارت آمایش اینه که افراد مجرد نمی‌تونن گواهی‌نامه بگیرن اما در صورت تاهل میتونن از این حقوق برخوردار بشن. یا اگه یکی از اعضای خانواده دچار معلولیت یا بیماری خاص بشه گواهینامه صادر میشه».

بحث و نتیجه‌گیری

مهاجرت از موضوعات کلیدی سیاست است. با این حال به نظر می‌رسد که در کشور ما سیاست‌های دولت‌ها و نهادهای فراملی در جلوگیری از جریان‌های ناخواسته و مدیریت مؤثر مهاجرت و ادغام موفقیت‌چندانی نداشته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که گروه‌های خاصی از مهاجران، عمدتاً افغانستانی‌ها با تصور عمومی از هویت ایران ناسازگار هستند. دلیل این برداشت به ساخت اجتماعی مهاجر به عنوان «دیگری برای حکومت» توسط گفتمان‌های سیاسی، دانشگاهی و رسانه‌ای مربوط می‌شود که این امر به نوبه خود موانعی را در ادغام موفق مهاجران در جامعه ایجاد می‌کند

. بر اساس یافته‌های میدانی این پژوهش، یکی از سازوکارهای دیگری‌سازی مهاجران، استثمار نیروی کار مهاجر ذیل سازوکار اقتصادی است. تعریف مشاغل مجاز برای مهاجران تجلی آشکار دیگری‌شدن در شکل اقتصادی است. بسیاری از مهاجران در مشاغل پست یا پرخطر مجبور به تحمل ساعات طولانی، دستمزد کم و شرایط بد شغلی مبتنی بر نابرابری در بهداشت و ایمنی حرفه‌ای نسبت به هم‌تایان بومی خود هستند.

به نظر می‌رسد آسیب‌پذیری نیروی کار مهاجر عمیقاً در تغییرات بلندمدت در اقتصاد سیاسی توسعه در ایران گنجانده شده است. این تغییرات از یک سو، منجر به تضعیف تدریجی حمایت دولت از طبقات کارگر مهاجر و از سوی دیگر به عادی‌سازی «کار ارزان» برای برآوردن نیاز کارفرما به عنوان یک هدف مشروع توسعه سرمایه‌داری نئولیبرال منجر شده است. مجرم‌انگاری مهاجران بعنوان انگ اجتماعی نیز از جمله سازوکارهای فرهنگی دیگری‌سازی مهاجران می‌باشد. مهاجران اغلب به دلیل افزایش جرم و جنایت و مشکلات نظم و قانون در شهر مقصر شناخته و گاه حتی به عنوان تهدیدی برای امنیت ملی تلقی

می‌شوند. دلیل اصلی چنین برداشتی این است که بسیاری از مهاجران به دلیل عدم هویت شهروندی ناشناس هستند (Bhagat, 2011: 9).

در چنین شرایطی گفتمان‌های ملی مربوط به غیرقانونی از جمله آنهایی که مملو از جرم‌انگاری مهاجران هستند در دانش محلی نفوذ کرده و بر آنها تأثیر می‌گذارد. از دیگر سازوکارهای ساخت دیگری مهاجر، فرودست‌انگاری مهاجران با انگ فرهنگ هزاره است. با توجه به اینکه هزاره‌ها در طی قرون متمادی اغلب بخاطر قومیت و مذهب‌شان توسط گروه‌های دیگر در افغانستان نیز مورد آزار و اذیت قرار گرفته‌اند (Lange, 2008: 153). (Rodan & 153).

می‌توان گفت در وضعیت دیگربودگی مضاعف قرار دارند. این امر جدای از آنکه نشان دهنده خصومت و نژادپرستی آشکار نسبت به افرادی است که متفاوت تلقی می‌شوند (Schonwalder & Triadafilopoulos, 2016: 376). بلکه در درازمدت نیز می‌تواند آثار جبران‌ناپذیری بر تصویر و سیمای فرهنگی ایران بگذارد و راهبردها و برنامه‌های ایران جهت گسترش فرهنگ خود به فضای فرهنگی پیرامونی و جهانی را با شکست و عدم کارایی روبرو سازد (نورمحمدی و کاظمی، ۱۳۹۴: ۸۷).

نادیده گرفتن سرمایه فرهنگی مهاجران از دیگر سازوکارهای فرهنگی دیگری سازی آنهاست. گروه‌های به حاشیه رانده شده دارای اشکالی از سرمایه فرهنگی هستند که نظریه سرمایه فرهنگی سنتی آن را به رسمیت نمی‌شناسد یا برای آن ارزش قائل نیست (Yosso & Solorzano, 2006: 128). از آنجا که سرمایه فرهنگی قابل تبدیل به سایر اشکال سرمایه است، نادیده انگاری چنین سرمایه‌ای در مهاجران منجر به طرد سایر اشکال سرمایه از جمله سرمایه اقتصادی و نمادین (Erel, 2010: 647) و در نهایت مانع ادغام مهاجران در جامعه می‌گردد. از نظر مشارکت کنندگان، قانون نیز به طرق مختلف در دیگربودگی مهاجران و به حاشیه راندن آنها دخیل است. از آنجا که اکثر مهاجران افغانستانی، مهاجران اقتصادی هستند که با هدف استفاده از فرصت‌های اقتصادی بهتر موجود در ایران مهاجرت کرده‌اند، خدمات مالی جنبه مهمی در دستیابی آنها به اهداف‌شان در هنگام مهاجرت می‌باشد. با این حال به دلیل وضعیت قانونی بسیاری از مهاجران از بخش مالی اصلی حذف

شده‌اند. این امر آنها را وادار می‌کند که به خدمات جایگزین ارائه شده در بخش غیررسمی تکیه کنند (سعیدی، ۱۴۰۰: ۱۱۱).

از سوی دیگر اکثر مهاجران به علت عدم بهره‌مندی از بیمه، مشمول هیچگونه خدمات و مزایای بیمه‌ای نمی‌شوند. مشکلات ناشی از بیمه ضمن به خطر انداختن معیشت پایدار مهاجران، امکان شناسایی و رد مرز شدن آنها با مراجعه به سازمان‌های مربوطه را نیز فراهم می‌آورد (بیات، آقاجانی مرسا و حضرتی صومعه، ۱۳۹۹: ۳۶۲). علاوه بر آن، بخش بزرگی از مهاجران قانونی برای گرفتن گواهینامه رانندگی با محدودیت مواجه هستند. حال آنکه اصلاح مجوز بطور قابل توجهی دسترسی شغلی مهاجران را بهبود می‌بخشد و به نوبه خود مالکیت خودرو و نرخ اشتغال را افزایش می‌دهد (Cho, 2020: 24). بطور کلی فضای فرهنگی حاکم بر جامعه، محدودیت‌های قانونی و به تبع آن ضعف سیاستگذاری موجب ساخت دیگری مهاجر و مانع ادغام مهاجران در جامعه شده است. لذا مهم‌ترین توصیه‌های سیاستی پیشنهادی در راستای رفع معضلات مهاجرین و اتباع افغانستانی در ایران به شرح زیر است:

* از آنجا که پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهد که در آینده نزدیک با رشد جمعیت کمتر و افزایش جمعیت سالخورده مواجه خواهیم شد. تنها راهی که می‌توان نیروی کار را در حال رشد و حیاتی نگه داشت؛ اعطای وضعیت اقامت دائم قانونی به مهاجران غیرقانونی جهت افزایش دستمزد و بهبود استانداردهای کاری آنهاست.

* با در نظر گرفتن عواملی مانند واقعیت چندفرهنگی جامعه ایران، وضعیت اسفبار و کاهش تعداد بسیاری از فرهنگ‌ها و زبان‌ها و همچنین تعداد بسیار زیاد مهاجران در اکثر جوامع شهری ما، سیاستگذاران باید برای معکوس کردن سیاست‌های طردمحور و حمایت و سرمایه‌گذاری در ادغام مهاجران برای افزایش تنوع فرهنگی جامعه ایران تلاش کنند.

* عوامل رسانه‌ای باید در فرایند تدوین، اتخاذ و انتشار اطلاعات بی‌طرفانه و عاری از کلیشه‌های مهاجران به عموم مردم مشارکت داشته باشد.

* از آنجا که سیاست‌ها و قوانین مرتبط با مهاجرت و اجرای آن به طور قابل توجهی بر سلامت و رفاه مهاجران غیرقانونی تأثیر منفی گذاشته است؛ حذف نابرابری‌های موجود در دسترسی به خدمات عمومی باید در دستور کار سیاست دولت قرار گیرد تا «دیگری مهاجر» با توجه به حقوق اجتماعی و با کرامت برابر به عنوان سوژه‌های معتبر درک شود.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Sahar Alizadeh Niri	 https://orcid.org/0000-0003-2020-2905
Alireza Sadeghi	 https://orcid.org/0000-0003-0507-1783
Yousef Adib	 https://orcid.org/0000-0002-3212-2542
Mostafa Ghaderi	 https://orcid.org/0000-0002-6173-1822

منابع

- بشیر، حسن و کشانی، محمدجواد، (۱۳۹۸)، «ارتباطات میان فرهنگی افغان‌های مقیم ایران با ایرانیان بر پایه نظریه هم فرهنگی»، *مطالعات میان فرهنگی*، ۱۴(۴۱)، ۹-۳۰.
- بیات، مهدی؛ آقاجانی مرسا، حسین و حضرتی صومعه، زهرا، (۱۴۰۰)، «تحلیل داده‌بنیاد از چالش‌های تامین اجتماعی مهاجران ساکن در تهران؛ مورد مطالعه: اتباع مراجعه کننده به اداره کل تامین اجتماعی غرب تهران بزرگ»، *جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۵(۳۰)، ۳۴۳-۳۶۹.
- سعیدی، سعیده، (۱۳۹۹)، «غریبه‌های قریب: بررسی تجربه زیسته دانشجویان افغانستانی ساکن ایران در بحران کرونا»، *مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی*، ۲(۴۶)، ۱۴۵-۱۷۹.
- سعیدی، سعیده، (۱۴۰۰)، *فرصت‌ها و تهدیدهای حضور اتباع خارجی (افغانستانی) در استان تهران*، طرح پژوهشی: موسسه مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- صادقی فسائی، سهیلا و نظری، حامد، (۱۳۹۵)، «بچه افغانی: شکل‌گیری تصویر از خود و دیگری در تجربه زندگی روزمره نوجوانان افغان»، *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۵(۳)، ۴۵۶-۴۳۷.
- علیمحمدی خانقاه، آذر و علیزاده اقدم، محمدباقر، (۱۳۹۸)، «بررسی رابطه سرمایه فرهنگی با بیگانگی اجتماعی- فرهنگی در بین جوانان شهر تبریز»، *مطالعات جامعه‌شناختی*، ۱۲(۴۳)، ۷۱-۸۸.
- فرزادمنش، شیما و بشیر، حسن، (۱۴۰۱)، «گونه‌شناسی ادغام هویتی اقوام افغانستانی در جمهوری اسلامی ایران: مورد مطالعه شهرستان دماوند»، *مطالعات میان فرهنگی*، ۱۷(۵۰)، ۹-۴۰.

- مقصودی، مجتبی، (۱۴۰۱)، «آسیب‌شناسی سیاستگذاری مرتبط با مهاجران افغانستانی در ایران»، *سیاستگذاری عمومی*، ۸(۲)، ۱۱۷-۱۳۲.
- نورمحمدی، مرتضی و کاظمی، حجت، (۱۳۹۴)، «چایگاه فرهنگ در تکوین ایران‌هراسی فرهنگی در کشورهای حوزه خلیج فارس»، *پژوهش‌های راهبردی سیاست*، ۴(۱۲)، ۸۷-۱۱۳.

References

- Banting, K., Johnston, R., Kymlicka, W., & Soroka, S, (2006), Do Multiculturalism Policies Erode the Welfare State? An empirical analysis. In K. Banting & W. Kymlicka (Eds.), *Multiculturalism and the Welfare State: Recognition and Redistribution in Contemporary Democracies* (pp.49-91), New York: Oxford University Press.
- Bhagat, R. B, (2011), Migrants' (denied) Right to the City, *Urban Policies and the Right to the City in India: Rights, Responsibilities and Citizenship*, Edited by Faetanini Marina, New Delhi, UNESCO.
- Braun, V., & Clarke, V, (2006), "Using Thematic Analysis in Psychology", *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Cabell, M. G, (2007), *Mexican Immigrant Integration in the US Southeast: Institutional Approaches to Immigrant Integration in Owensboro, Kentucky*, The Center for Comparative Immigration studies, San Diego: University of California.
- Castles, S, (2009), World Population Movements, Diversity, and Education, In J. Banks (Eds.), *The Routledge International Companion to Multicultural Education* (pp. 49-61), New York: Routledge.
- Cho, H, (2020), "Driver's License Reforms and Job Accessibility among Undocumented Immigrants", *Labour Economics*, 76, 1-75. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3356102>.
- Dumais, S, A (2002), "Cultural Capital, Gender, and School Success: The Role of Habitus", *Sociology of Education*, 1(75), 44-68.
- Erel, U, (2010), "Migrating Cultural Capital: Bourdieu in Migration Studies", *Sociology*, 44(4), 542-660.

- Givens, T. E, (2007), "Immigrant Integration in Europe: Empirical Research", *Annu. Rev. Polit. Sci.*, 10, 67-83.
- Goffman, E, (1963), *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*, New York: Simon & Schuster.
- Khosravi, S, (2017), "Why Deportation to Afghanistan is Wrong", Allegra Lab. <https://allegralaboratory.net/deportation-afghanistan-wrong>.
- Kwon, R, (2018), *Multiculturalism in the Age of Immigration: Diversity, Cultural Rights, and Potential Conflict* (Doctoral Dissertation, University of California, Riverside).
- Madrid, A, (1998), Missing People and Others: Joining Together to Expand the Circle, In M. L. Andersen & P. H. Collins (Eds.), *Race, Class and Gender: An Anthology* (pp.21–26), Belmont, CA: Wadsworth.
- Morey, B. N, (2018), "Mechanisms by Which Anti-immigrant Stigma Exacerbates Racial/ethnic Health Disparities", *American Journal of Public Health*, 108(4), 460-463.
- Naseh, M., Potocky, M., Stuart, P. H., & Pezeshk, S, (2018), "Repatriation of Afghan Refugees from Iran: A Shelter Profile Study", *Journal of International Humanitarian Action*, 3(1), 1-12.
- Noormohammadi, M., & Kazemi, H, (2015), "The Role of Culture in Genesis of Cultural Iranophobia in the Persian Gulf Countries", *Political Strategic Studies*, 4(12), 87-113.
- Preston, P., & Perez, M. P, (2006), "The Criminalization of Aliens: Regulating Foreigners", *Critical Criminology*, 14(1), 43-66.
- Raffaj, I, (2016), *Comparison of Approaches to the Radical Islam and the Integration of Muslims in Selected EU Member States*, Master's Thesis, Charles University, Faculty of Social Sciences.
- Ramakrishnan, K., & Colbern, A, (2015), "The "California Package" of Immigrant Integration and the Evolving Nature of State Citizenship", *Policy Matters*, 6(3), 1-19.

- Rodan, D., & Lange, C, (2008), “Going overboard? Representing Hazara Afghan Refugees as just Like Us”, *Journal of Intercultural Studies*, 29(2), 153-169.
- Romaniszyn, K, (2018), “The Immigrant as a Not-invented “Other”, *Studia Polonijne*, 39, 5-26.
- Schonwalder, K., & Triadafilopoulos, T, (2016), “The New Differentialism: Responses to Immigrant Diversity in Germany”, *German Politics*, 25(3), 366-380.
- Siavoshi, S, (2022), “Afghans in Iran: The State and the Working of Immigration Policies”, *British Journal of Middle Eastern Studies*, doi: 10.1080/13530194.2022.2113504
- Triandafyllidou, A, (1999), “Nation and Immigration: A Study of the Italian Press Discourse”, *Journal for the Study of Race, Nation and Culture*, 5(1): 65–88.
- Uдах, H, (2018), “Not by Default Accepted: The African Experience of Othering and Being Othered in Australia”, *Journal of Asian and African Studies*, 53, 384-400.
- Wodak, R. E, (2015), “Normalisierung nach rechts: Politischer Diskurs im Spannungsfeld von Neoliberalismus, Populismus und kritischer Öffentlichkeit”, *Linguistik Online*, 73(4), 27-44.
- Yosso, T. J., & Solorzano, D. G, (2006), Conceptualizing a Critical Race Theory in Sociology, In M. Romero & E. Margolis (Eds.), *The Blackwell Companion to Social Inequalities* (pp. 117–146), Malden, MA: Blackwell.

In Persian

- Alimohammadi Khangah, A., & Alizadeh Aghdam, M. B, (2019), “Investigating the Relationship between Cultural Capital and Socio-Cultural Alienation among Tabriz Youth”, *Sociological Studies*, 12(43), 71-88. doi: 10.30495/jss.2019.667958.

- Bashir, H., & Keshani, M, (2020), "Intercultural Communication between Afghans Living in Iran and Iranians Based on the Co-Cultural Theory", *Intercultural Studies Quarterly*, 14(41), 9-30.
- Bayat, M., Aghajani-Mersa, H., & Hazrati- Sowme'eh, Z, (2020), "Application of Grounded Theory on Social Security Challenges of Immigrants Living in Tehran (Case Study: Citizens of Foreign Countries Visiting the Bureau of Social Security of West of Great Tehran)", *Journal of Population Association of Iran*, 15(30), 343-369. doi: 10.22034/jpai.2021.538986.1197.
- Farzadmanesh, S., & Bashir, H, (2022), "Typology of the Integration of Afghan Ethnic Groups in the Islamic Republic of Iran (Case Study of Damavand City)", *Intercultural Studies Quarterly*, 17(50), 9- 40.
- Maghsoudi, M, (2022), "Pathology of Afghan Immigrant Policy in Iran in the Period of the Islamic Republic", *Iranian Journal of Public Policy*, 8(2), 117-132. doi: 10.22059/jppolicy.2022.87951.
- Sadeghi, S, & Nazari, H, (2016), "Formation of Self and Other in Everyday Life Experiences Afghan Teens", *Quarterly of Social Studies and Research in Iran*, 5(3), 437-456. doi: 10.22059/jisr.2016.60087.
- Saidi, S, (2020), "Intimate Strangers: Afghan Students Lived Experience in the COVID-19 Crisis", *Interdisciplinary Studies in Humanities*, 12(2), 145-179. doi: 10.22035/isih.2020.3861.3993.
- Saidi, S, (2021), *Opportunities and Threats of the Presence of Foreign Nationals (Afghanistan) in the Province Tehran*, Research Project, Institute for Social and Cultural Studies.

استناد به این مقاله: علیزاده نیری، سحر، صادقی، علیرضا، ادیب، یوسف، قادری، مصطفی، (۱۴۰۲)، «کشف و یافتن سازوکارهای ساخت «دبگری» مهاجر در ایران با تحلیل مضمون»، پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۱۲(۴۷)، ۲۶۹-۲۹۷. doi: 10.22054/QPSS.2023.72031.3178

Quarterly of Political Strategic Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License